

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 73 (12463)

1984 чылдың март 27, вторник

1925 чылда үндэстеттешкен

Өртүз 3 көп.

АГРАР ЭКОНОМИКАЗЫНЫҢ КУРЛАВЫРЛАРЫ

Агроулетпүр комплекзиниң айтырыгларының талазы-биле Бүгү-эвилелдин

СЭКП-ниң XXVI съездин совет кижилериниң чаагай чоруну бедирериниң калбак программанын салгаш, чоңу аш-чөм продуктулары-биле хандырыш экижидериниң чорунда бирги чергеини кылдыр тургускан. Ол партиянын амыг үеде экономиктиг стратегияны эң чугула кезээ болуп, бо үеде боттадырып чорудуп турар ССРЭ-ниң Аш-чөм программасында херек кырында айттынган. Аш-чөм айтырым бола, ажал-агыл болгаш политика-да талазы-биле айтыр, амыг он чылдарда эң чугула айт-рыг бооп турар. Көдээ ажал-агылда тургускан күчүлери эң ажитыг кылдыр ажал-агыл бедирерин, агроулетпүр комплекзиниң хөгжүдериңге тускайлаан курлавырлар-ның улам долу бермечезип бирги чергелиң ужу-дузалыг деп санап турар.

Агроулетпүр комплекзиниң айтырыгларының талазы-биле Бүгү-эвилелдин экономиктиг чөвүлел хуралында Аш-чөм программанын күс-сидир талазы-биле ажал-агыл баштайгы түнелдерин бол-

гаш чуртка амыдыралың ужу-дузалыг чугула айты-рыглары чуугалажып көрүп турар. СЭКП ТК-ның Политбюроуна шийтирерин бутаар чылдырган ол хурал март 26-да Москвада, Кремльдин Улуг ордунда ажиттынган. Эштер К. У. Черненко, Г. А. Алиев, В. И. Воронников, М. С. Горбачев, А. А. Громыко, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, В. В. Кузнецов, В. М. Чебриков, М. В. Змирян, И. В. Калитовский, Е. К. Лигачев, К. В. Русаков, Н. И. Рыжков оларга чыгыптарар димиттиг, үргүлчүлелди амыг ажал-агыл-биле байыр чедирген.

Ол ийикши президиумда — ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орадакчылары, министрстволарының, ведомстволарының болгаш агроулетпүр каттыжымшыкына-рыниң удуруткучулары, партия, совет болгаш хей-нииниң организацияларының толээкчилери, бугураагы мурнак-чылары олурганнар.

Чөвүлел хуралда эвилел-

экономиктиг чөвүлел хуралы

депкен республикаларының Компартияларының ТК-ларының, партия крайкомна-рының болгаш обкомнарының бирги секретарылары база агроулетпүр комплекзиниң айты-рыглары харылап турар секретарылары, эвилелдекен республикаларының Министрлер Чөвүлелиниң Дарга-ларының орадакчылары — агроулетпүр комплекзиниң айты-рыгларының талазы-биле ком-миссиялары, областтарын бол-гаш районнарын агроулетпүр каттыжымшыкынарының чөвүлелдериниң даргалары, эртемденер, көдээ ажал-агыл органдарының, колхоз-тарын, совхозтарын, олар-ны хандырып турар бугураа-гыларын болгаш организация-ларының удуруткучулары бол-гаш экономистери, чер база мал ажалының чаарткычы-лары кырып турар.

Чөвүлел хуралды үргүлчү-лелди адмш часкаашкыны-биле утуктан СЭКП ТК-ның Чингине секретары К. У. Чер-ненко ажитты.

неадери берип турар. Көдээ ажал-агыл продукцияны бугу-дурер болгаш күрүгге бээр кавулап, аш-чөм продукту-ларын хергелээриниң деңгели болгаш балансы бедир турар.

Биргээр чуугалаарга, партиянын ажал-агыл кылган Аш-чөм программасы үе-үе айы-биле амыдыралда бот-тайып турар дээрин совет улус херек кырында көрүп, бугураагы турар. Бичаала-да бо ажал-агыл чүгө эгези-дир. Мурнувуста улуг болгаш калбак хемчээлдиң ажал-агыл херек эвези эвес.

Бүгүн бистин мурнувуста сорула бола, ол дээрге та-рааны, техниктиг культураны бугураагы эң бедик деңгеле-де чедирер болгаш чоңу аш-чөм продуктулары-биле, бирги ээлчегде, эът, сүт, чимис болгаш ногаа-биле хандырабыр-дыр.

Телевизеттинген чүгүлү-чедип алырының кол оруу — көдээ ажал-агылны хөгжү-лениң интенсивтиг оруунче шилчидерин дүргедерин, колхозтарда болгаш совхоз-тарда тургустунган күчүлери-ниң бермечезип дыка бедир болуп.

Ол чорук чаа-чаа ар-галары, агроулетпүр катты-жымшыкынарының ажал-чорудулазын шийтирерин-биле экижидерин, экономик-тиг бугу ажал-агыл деңгели бедирин, бот-оруда-чарыл-ганы, коллективтиг кероон калбаа-биле шийгээди алы-рын, өске-даа экономиктиг бугурааны ажал-агыл негеп турар. Нитиин-биле, ажал-агыл механизмин эгез-ле башкарыр динир бугу-ле чүгүлүлериңиң сайыра-гайдыры чугула.

Бо чорукка чүгө уду-рутуланын организацияг ар-галары экижидер эвес, а бистин ийди-арыктыг эконо-миканы сайгырап билгирин деңгели бедирер база чугула болуп турар.

Ол бугу боттарының түн-

Ажы-биле чуугалаарга, ажал-агыл кылгыл чоруду-рунга үе дыка эвези, бичаалагы агроулетпүр ком-плекзиниң хөгжүдериңге тур-густунуп келген айтырыг-ларын кыска хуусада чүт-күлдүг болгаш чайгы-лыш чок шийтирелерин чугула болуп турар. Бидыг ажалды чон бистен мапа-даа турар.

Бо айтырыглары ханым сонургал-биле болгаш ижи-нара чокка чуугалаарга ССРЭ-ниң XXVI съезди-нин шийтирелерин болгаш ажал оон ажал-агыл кылган 80 чылдарың экономиктиг стратегияны боттадыра-рының талазы-биле ажалды чугула үе-чадыз болуп деп, СЭКП Топ Комитеди санап турар.

Бүгү-эвилелдин чөвүлел хуралының ажалыга, чед-ишкенини күзөөрин бол-гаш ону ажиттынган деп са-наарын чөпшээрер көрүр, аштер. (Адыш часкаашкы-нары).

«Көдээ ажал-агылны болгаш агроулетпүр ком-плекзиниң өске-даа адыр-ларын экономиктиг ажал-агыл бедир талазы-биле партия, совет болгаш ажал-агыл ор-гандарының сорулгалары-ның дугайында» илеткеди чыгалтаарга чылым-биле утуктурган СЭКП ТК-ның Политбюроу кеңигүүн, СЭКП ТК-ның секретары М. С. Горбачев кылган.

Чөвүлел хуралдын санал-онал солчулушкунга кы-жын, чүве чуугалаан кир-жикчилери көдээ ажал-агыл бугураагының интенсифика-цияны оорунгары дугаа-лажып көрүп, ССРЭ-ниң Аш-чөм программанын күс-сидирин хандыраарың у-лаптан тодарай санааларын кырып турар.

Март 27-де Бүгү-эвилел-дин экономиктиг чөвүлел ху-ралы ажалын үргүлчүлөдү. (СЭТА).

Нитииниң корум-чурумун камгалаар талазы-биле эки тура улусчу дружиналарының кежигүннерин ССРЭ-ниң орденнери болгаш медалдары-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СӨВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫ

Нитииниң корум-чурумун камгалаарга аш-чөм талазы-биле эки тура улусчу дружиналарга удуз демиселге иделкейлиг киржилгези

дээш шаңнаары болга: РСФСР-ден «ХУНДУЛДИН ДЕМДЭ» ОРДЕН-БИЛГ Сергей Чыдыгысович Се-

ден — Чаа-Суур көдээ Сөве-динде эки тура улусчу дру-жина командир, Тыва АССР.

ССРЭ-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун Даргазының бажыг орадакчызы В. КУЗНЕЦОВ. ССРЭ-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун Секретары Т. МЕНТЕШАВИЛИ. Москва, Кремль. 1984 чылдың март 1.

Тыва АССР-ниң нитииниң корум-чурумун камгалаар талазы-биле эки тура улусчу дружиналарының кежигүннерин шаңнаар дугайында

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СӨВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫ

РСФСР-ниң Дээди Сөве-диниң Президиумунун до-тадыры болга:

1. Нитииниң корум-чур-мун камгалаарга болгаш кем-херек үүлгедир чорук-тарга удуз демиселге идел-кейлиг киржилгези дээш шаңнаары болга:

«Нитииниң корум-чур-мун камгалаар талазы-биле ажал-хүлээлгезин тергип күсүлди турары дээш» медалы-биле

Маалым Иргитович Баа-выл — эки тура улусчу дру-жина командир, Бай-Тайга район.

Владимир Евгеньевич Ил-кин — номсомолчуларын

оперативтиг дружинниктер отрядының кежигүнү. Кы-зыл хоорай.

Сергей Григорьевич Ку-рявцев — эки тура улусчу дружина кежигүнү, Каа-Хем район.

Седрутдин Курбанов — эки тура улусчу дружина кежигүнү, Ак-Довурак хоо-рай.

Дудуп Кондаевич Кыр-гыс — эки тура улусчу дру-жина командир, Эрзин ра-йон.

Олег Чылбак-Хунаевич Олар — эки тура улусчу дружина кежигүнү, Чөөн-Хемчик район.

Лилия Байгоровна Хай-дыл — эки тура улусчу дру-жина кежигүнү, Кызыл хоо-рай.

2. Нитииниң корум-чур-мун камгалаарга болгаш кем-херек үүлгедир чорук-тарга удуз демиселге идел-кейлиг киржилгези дээш шаңнаары болга:

РСФСР-ниң Дээди Сөве-диниң Президиумунун Хундул бажы-биле

Василий Сенинович Дам-дын-оол — эки тура улусчу дружина командир, Улут-Хем район.

Евгений Байрович Маалы — эки тура улусчу дру-жина кежигүнү, Бин-Хем район.

Леонид Дмитриевич Но-ваков — эки тура улусчу дру-жина кежигүнү, Чөөн-Хем-чик район.

РСФСР-ниң Дээди Сөве-диниң Президиумунун Даргазы М. ЯСНОВ. РСФСР-ниң Дээди Сөве-диниң Президиумунун Секретары Х. НЕШКОВ. Москва, 1984 чылдың март 22.

Эки тура улусчу дружиналарының кежигүннерин Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун Хундул бажы-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СӨВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫ

Нитииниң корум-чур-мун камгалаарга иделкейлиг киржилгези дээш база эки тура улусчу дружиналарын тургустунганда бээр 25 чылы-биле холбаштыр Тыва АССР-ниң Дээди Сөве-диниң Президиумунун

Хундул бажы-биле шаң-наары болга:

Виктор Михайлович Бо-дарено — Барын-Хемчик району В. И. Ленин атыг «Тыва даг-дугу» комбинат-тын арыгал фабрикасында контрол-хемчээлшиң при-борларын болгаш авто-ма-

тиканың улуг мастери, Валерий Яковлевич Ива-нов — Кызылдың аш-чөм бараанар садынын адми-нистративтиг ажал-агыл ил-дизиниң начальниги.

Николай Докучаевич Кы-зыл-оол — пенсионер, Тес-Хем району Берт-Даг суур.

Балыр-оол Байыр-оолович Ооржак — Сут-Хөл райо-нда «Сут-Хөл» совхозун ил-жер-тиротехниги.

Калдар-оол Бойдуевич Ооржак — Кызыл району «Тилекек» совхозун гараж эргелдизи.

Николай Тудушевич Со-кал — Улут-Хем району Чааты ортумак школазын башкысы.

Юрий Трофимович Су-сеников — Таңды району «Тыва-кобальт» комбинат-тын директорунун амы-рал хандырылгы талазы-биле дуулаагы.

Михаил Мадар-оолович Хертек — Барын-Хемчик району «Барлык» совхоз-тун механизатору.

Александр Сандакович Хоппен — пенсионер, Кызыл району Бая-Код суур.

Даргазы М. МЕНДУМЕ Секретары Н. БОЙДУ.

Тыва АССР-ниң Дээди Сөве-диниң Президиумунун Тыва АССР-ниң Дээди Кызыл хоорай. 1984

Сөвединиң Президиумунун Секретары Н. БОЙДУ. чылдың март 26.

Совет профэвилелдери бистин күрүлөөлүн күчүтүп улам май бижылаар болгаш чоңу чаагай чорун доктаа-лап бедирер талазы-биле партия моон сонгаар-даа дээштик дуулаар. Ол дугайын чоокта чаа болган ВЦСПС-тин пленумунга демделгезин, СЭКП

АЖЫЛ-ЧОРУДУЛГАНЫҢ ТОДАРГАЙ ПРОГРАММАЗЫ

ТК-ның февраль (1984 ч.) Пленумунун шийтирелерин, аш К. У. Черненко Пленумга болгаш соңгулаар мурнуга чуугалаарга айткан чүгүлдеге болгаш түнелдерге дүүшүр сорулгаларын ол пленумга чуугалажып көргөн.

ВЦСПС-тин даргазы С. А. Шаава илеткеди кылган.

СЭКП ТК-ның февраль Пленумунун шийтирелерин, СЭКП ТК-ның Чингине секретары К. У. Черненко соңгулаан профессионалдар эвилелдери, чүрттүн бугу ажалды чоннары бүрү-биле чүгүлүгүлүп, изи-биле деткенин пленумга демделгезин. Пленумун шийтирелери, аш К. У. Черненко-нун чуугалаарында кылган түнелдер болгаш салган сорулгалар совет профэвилелдерин ажал-чорудулажы-ның тодаргай программаны болуп турар.

Партиянын планнарын амы-дыралга боттадырар талазы-биле профэвилел организация-ларының ажал-чорудулажы-ның кол уттангыларын тодаргайлаан. СЭКП ТК-ның декабрь (1983 ч.) Пленумунун айткышкынарыл бүрүн күсүлдерин хандыраары, 1984 чылда чүрттүн экономиктиг болгаш социал хөгжүлээриниң планын чедирерин ботта-дыраары — сонгаарлап бол-бас эң чугула сорулга дээрин онзаал демделгезин. Бугураа-гы хемчээлдериниң немелде өзүлгезин чедип алдыгын теминиң чүгө хевээр арты-

рар эвес, харын-даа улам-на бедирер чугула.

Бо чылдың бирги кварта-лында ажалды түнелдерин күш-ажалды бугу коллективтерге хандыр анализтеп көрүп, мурнакчыларын дүржүлгези негедерин, планнарын бол-гаш социалист хөгжүлгези-ниң канчаар күсүлгезиниң тура-рында доктаамап ханалды хандыраар профэвилел ор-ганизациялардан пленум не-гезин. Күш-ажалды бугураа-гун пландан ажыр бедире-рин болгаш продукцияны бот-түзүн планнаттынганында ажыр чингелериниң айты-рыларын улуг кичээлгези ут-ландырган.

Апрель 21-де Бүгү-эвилелдин коммунист субботиниң эр-тирл, ону шалып күш-ажал, биле демделгезин дугайында Москваны мурнакчы бугу-раагыларын эгелээшканы калбаа-биле деткенине күш-ажалды бугу коллективтер пленумун киржикчилери кылдырган.

Мурнакчыларын мораль бо-лаш материал талазы-биле шалган мурнакчы хевир-лерин эң ажал-агыл чыгуу-лазын, социал чөптүгү то-руктуң, ажалды чоннары то-гаадык эгелээшкенине негизин идиңи бээриниң при-циптерин бугу-де черлерге хүн бүрүле сагымы дээш профэвилелдериниң онза харысала-лымы демделгезин.

(СЭТА).

дип болгаш бугураагының са-гыла-чурумун сөөлү айла-улам бижылыр. Айың сөөлү он хонунда саапты-ларын саткан сүдүнү барык шүтүзү бирги сөртү болгон. Шалыпты негелдери мурнак-чылары мыңан илерезин. Чижээ-лээрде, Дадар Кеңи-оол 1230 литр сүт саар турган, 1520 литрин, Татьяна Чамыан 1300 литрин орунуга 1378 литрин, Караман Оюн 1230 литрин планнаш, 1360 литрин саткан. Олар сүтүн шыннарын бедир-ип, өскелерге үлгелерин ажалдаан.

«Инектин сүдү алында» деп мерген чугаа бол. Шынап-ла, калдык-да малды шын олар-лап, чүрүм бугураагы чегер-ле, деңгиз-даа — шымак, сүтүрүл-да болур. Кадарыңар Лазар Оюн, Кежер-оол Бег-зи ол бугураага доктаамап сагып салып, Бел-Кеңи асылды одарын таарыштыр ажаллап, тракторист Моол-Караңиң ал-парып турар сөзү, сенжы-биле ол-ла черге чегерип тур-р.

Малдың чаш-төтүн менди

камгалап, доруктары — харыс-салгалыг ажалдарын биж-рээш. Бо харыс-салгалыг участ-токта эрт кижиз ажалдап тур-рар. Инек түрүш негелде бол-ганда, чаш бызызын Галина Оюн хүлээп алыр. Оң хайгаар-лында мыңгыз бызаалар — 22. Оларын өмкисетке адырар турган, чоорту чеге кирип, 15 хонук доруктурган соода, хоонуң бызаа ажалчылары Дүңгемма Куулар, Валенти-на Ачитаева болгаш Зоя Маа-дыр-оол оларга дамчыдар. Би-чин бызааларга эргижок чугу-ла хоолдулг чегерип бол-гаш сүтте витаминерин хо-лааш берип турар. Кайы-даа калжаларда бызааларын күш-деңгизин өк, турар черлери арыг-сылг.

С. ЧОДУ.

ЧУРУКТАРДА. 1. Бызаа ажалчызы Галина Оюн, 2. Салык Николай Оюн — шалы-чык негелдери мурнакчыла-рының бирээш. 3. Салык-чыларын саалам бар чоруну-р.

К. ЧОДУНЫҢ

фотолары.

КОМИССИЯ ХУРАЛЫ

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Дарга-зының бирги орадакчызы Г. А. Алиевтин даргалааны-биле 1986-2000 чылдарда чоңуң хергелээри бараан-нарын бугураар болгаш чоңга ачы-дуза чедирериниң системазын хөгжүдериңге комплекстиг программа-зын ажалдап кыдырын уду-тур болгаш контролдуура талазы-биле СЭКП ТК-ның Политбюроуна комиссия-зының эчелгези хуралы кылган.

Хуралга программаны ажал-дап кылып турары-биле хол-башкан айтырыгларын чу-гаалажып көргөн. Бо айты-рыг талазы-биле илеткеди ССРЭ-ниң Курланының даргазының орадакчылары В. П. Лактин болгаш С. А. Ситарян олар илеткелдер кылган.

ССРЭ-ниң эртем болгаш техника талазы-биле Курно-миденин, ССРЭ-ниң Эр-темдер академиязының, ми-нистерстволарының болгаш ведомстволарының, эвилел-декен республикаларының Министрлер Чөвүлелери-ниң киржилгези-биле ССРЭ-ниң Курланының чүрттүн чоңу барааннар болгаш ачы-дуза чедирелгези-биле хандыраарының айтырыг-ларын шийтирелериниң төлө-вилелин чуугалажып көргөн болгаш улустуң хергелээр барааннарын бугураар үндү-рерин болгаш ачы-дуза че-дирериниң системазын хөг-жүдөр талазы-биле айт-тыгдан уттангышкынарын кодууна чүгүлдүг деп көр-гөн.

Чоңуң улам улгадып тур-рар хергелелдерин эң-не до-лузу-биле хандыраары, олар-ны акша орулгаларын ба-рымдаалажып, барааннар бугураары болгаш ачы-ду-за чедирериниң хемчээлде-рин тодардырып эрге-жок чуугалажык кичээл-гейин утандырган.

Чоңуң хергелээр бараан-нарын кылып үндүрерин көвүлелер төлөдө, чиг-эттиг болгаш материалдарын бугу хевирлерин бугураар үндүрерин калбартырың.

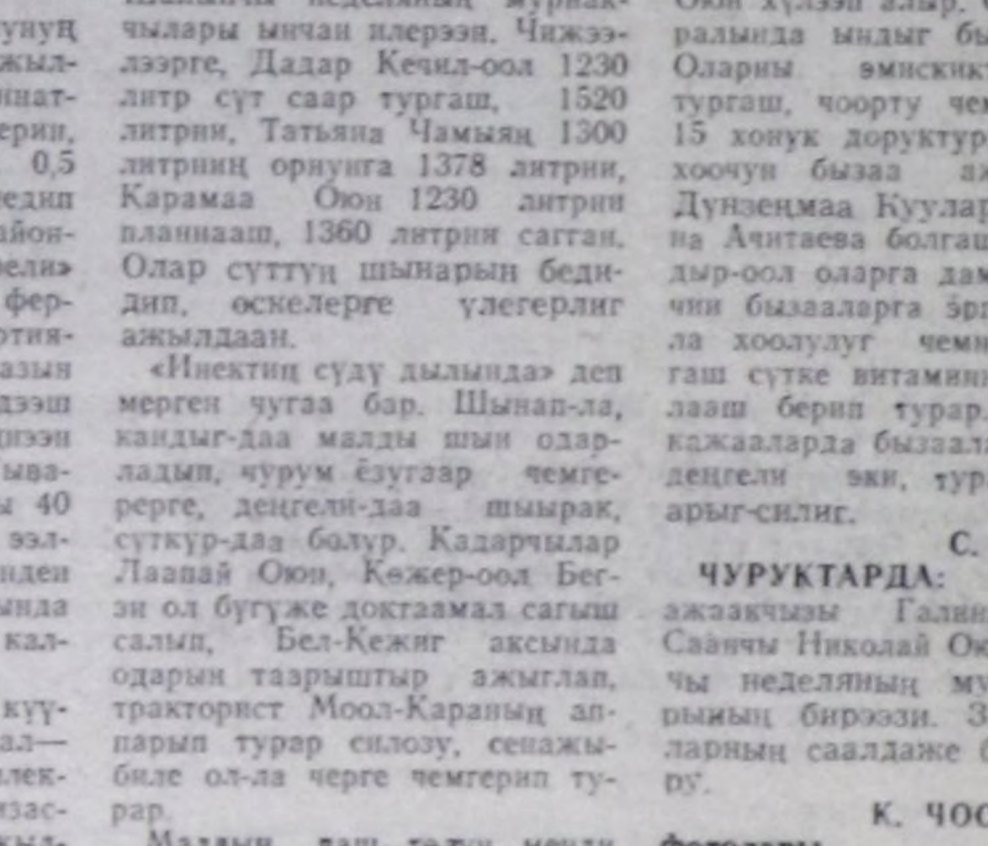
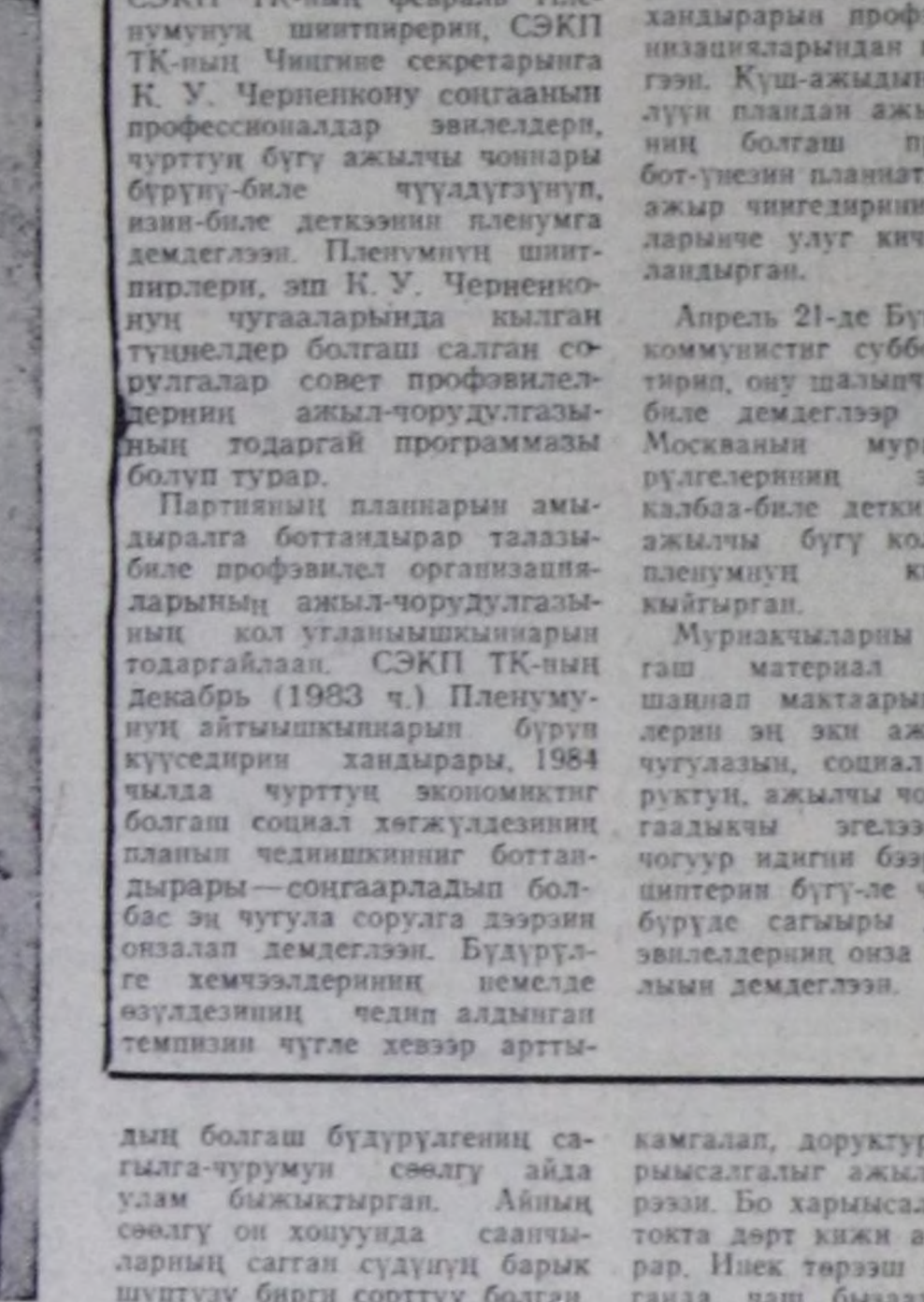
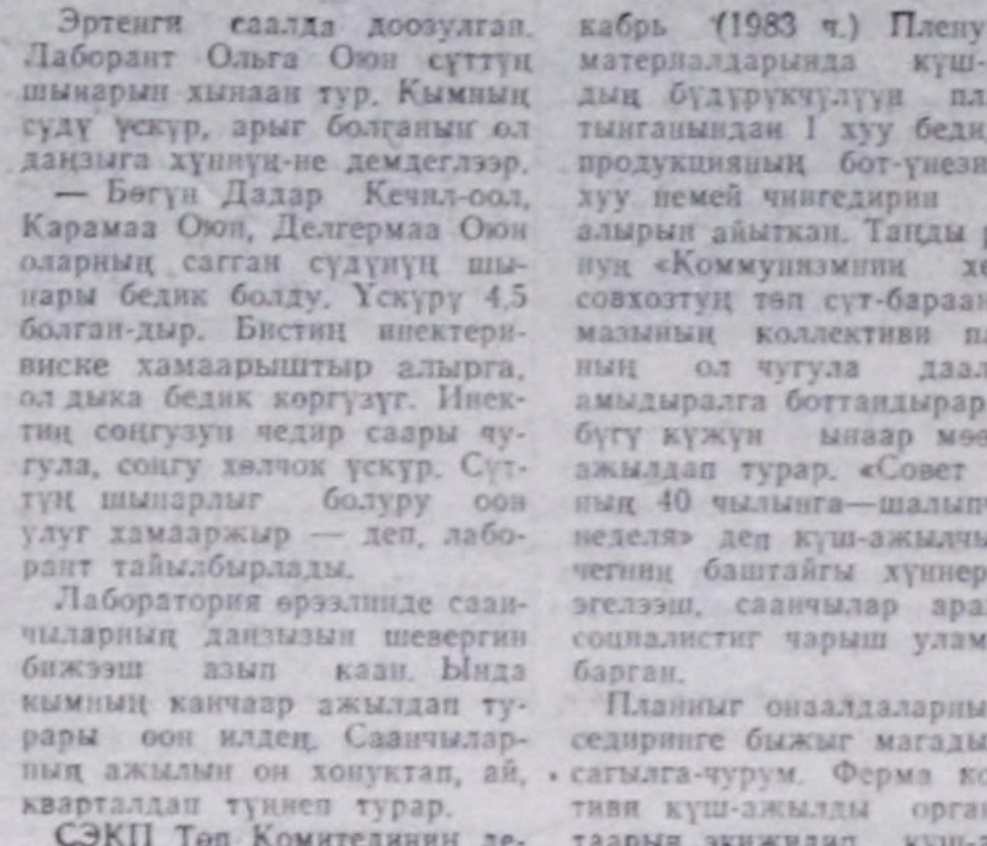
болгаш шынарын экижиде-риниң чуугалазын онзаал демделгезин. ССРЭ-ниң ми-нистерстволарының болгаш ведомстволарының бугу ба-рааннарын кылып үндүрерин дээш, оларны кыдырының техниктиг деңгелин бедире-ри, ассортиментиниң чогуур өйүндө чаартыры болгаш чоңуң хергелээри бараан-нарын бугу хевирлериниң шынарын экижидер дээш ролюн болгаш харысала-жын бедирер чугула. Чер-чериң курлавырларын күс-сидир-биле чоңуң хергелээр барааннарын бугураар хөг-жүдериң талазы-биле эвилел-декен республикалар-ның Министрлер Чөвүлелде-риниң мурнуна турар со-рулгаларын демделгезин.

Ачы-дуза чедирериниң бугу хевирлерин дыка калбар-тырың талазы-биле хем-чегелерин чуугалажып көр-гөн. Бо талазы-биле хергелелдерин хандыраарында хоңулашкының ам-даа ба-рын демделгезин. Оларның чагытып турар черлери ха-маан чоңка бо ажалга бугу министрстволарының болгаш ведомстволарының, катты-жымшыкынарын, бугураа-гыларын болгаш организа-цияларың киржириниң чу-гулазын айткан.

Комиссияның хуралына СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Дарга-зының бирги орадакчызы Г. А. Алиев, СЭКП ТК-ның секретары И. В. Кали-тонов, Н. И. Рыжков олар чүве чуугалаан.

Комиссияның ажалына ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының ора-дакчызы Н. К. Байбаков, ВЦСПС-тин даргазы С. А. Шаава, ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары В. М. Ми-шин, ССРЭ-ниң министрле-ри, ССРЭ-ниң ведомстволарының удуруткучулары, эвилел-декен республикалар-ның Министрлер Чөвүлелде-риниң Даргаларының ора-дакчылары, СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министр-лер Чөвүлелиниң харысала-галыг ажалдаачылары ки-ришкен.

Эгелекчилерниң үлегерин эдерер БЫЖЫГ МАГАДЫЛАЛ — САГЫЛГА-ЧУРУМ

ТӨТЧЕГЛЭЭР ЧОРУКТУ БОЛДУРБАС

Кывар-чаар материалдары камныг ажылдары доктаамал кичээлгеини негээр. Ол сорулга Тыванын көдээ ажыл-ишчилеринин мурнунда база салдыган. Кывар-чаар материалдары камналгалы — техниктиг, органикастыг болгаш кичээлде айтырылганын база мергежилди кадрларны белеткээрини айтырылганын шийирээрини, кывар-чаар материалдар чарыгалынын үчүдүн экижидерини комплекстиг сорулгазы.

Кывар-чаар материалдары камныг ажылдары камналгалы даш демиселдин чугулазын дараазында барым-даалар бадтыктал турар. Республиканын совхозтары нефть продуктуларын чидирин чүгө бир хуу эвээжтөөлөрини бери чыда 73 муң рубль түгө 265 тонна бензини, 225 тонна дизель кывар-чаар чүгүлүн, 16 тонна яны-бүрү маслорларын камнап алыр. А ону «Сүт-Хөл» болгаш «Бийсе» дөң шышкы совхозтар бүдүн чыдаа ажалга болур. Кывар-чаар чүгүлдөгө камналгалыг болурунга тракторларын болгаш оон-биле кады ажылдагынар машиналарын, чепсек-херекселдерини техниктиг байдалын чугула рольду ойнар. Кывар-чаар материалдарын чарыгалы хей чылдаганнарда хамаар-гынар. Дизель шиймедикчи-нин чыгыс-даа кезээнин урелик болуру кывар-чаар чүгүлдүн чарыгалын 15—20 хуу көвүдери. Соодукчу-нун суук чүгүлүнүн тем-пературазынын 30—40 гра-дус кудулары кывар-чаар чүгүлдүн чарыгалын 5—10 хуу улгатырар. Ол шышкы андаштырылган, култиваторларын болгаш еске-даа көдээ ажыл-агый машина-ларын бистери шапты-ларын каарга, олар аартай бөр, оон уламандан күш-ажылдын бүдүрүчүлүгү ча-вызаар болгаш кывар-чаар материалдарын чарыгалы улгатыр. Кымыл чорут-кан хыналдалар Кызылда районнар аразынын сель-хозтехника каттыкшышкы-нынга болгаш ажыл-агый-ларын боттарынга септен тракторларын хей кезин кывар чүгүлдү артыкка ча-

дап хемчөөшкн бугаар эвес, а диагностика херек-селдерини дуазы-биле чо-руткан болза, ындыг тава-рылгалар турбас турган ийик. Ону эдер сорулга-биле Кызылда районнар ара-зынын сельхозтехника кат-тыкшышкын хову ажыл-дарынын үзүндө трактор-ларын урелишчилерини чеге септээр болгаш ма-шина-трактор парктарын, оода-ла К-700, К-701, Т-150 дээр күчүлүг тракторларын урелишчилерини чок тургуза-рын чедип алыр сорулга-биле «Диагностика» деп элөөн маш тускай автома-шиналарын тыптынып ал-ган.

Кывар чүгүлдү камныг чарымынга тракторлар ар-регатарын шын четчелээ-ри эвээш эвес рольду ой-наар. Кандыг-даа ажыл кы-дыр агрегатты оон тыртар күжү тракторунун тыртар күжүнө дүжүр кылдыр тургузары чугула. Трактор-нун шиймээшкнниң дүргенин болгаш чарыдар чеге-ринин калбаа база ханы-зын шын таарыштырып алыр кывар чүгүлдү чарыгалын дыка эвээжидер. Агрегаттарын четчелээде тракторун тыртар күжүн бүрүн ажылдары негетти-нип турар. Оон бичин бо-лур болза, күш-ажылдын бүдүрүчүлүгү чарызаар болгаш кывар чүгүл чары-галы улгатыр бөр.

Кывар-чаар материалдар-нын чарыгалынын эртемге үндөйлөткөнгө норма-чи-жектерин шийгээрини база механизастаттынган ажыл-дарын хемчөөшкн бол-гаш кывар-чаар материал-дар чарыгалынын саахаш-кынны экижидер кывар чүгүл камналгалынын тала-зы-биле айтырылганын шийирээрини чугула уjur-дузалыг болур. Ын-дыг-даа болза сөөлүг уеле ажыл-агыйларын хей ке-зеинде, ылагыч механизастаттынган хову болгаш

хемчээр чүгүлдөр чок бол-ганын дайы хире кутту-ганын даап демделеп ту-рар таарылгалар хей.

Тес-Хем районда «Кызы-гаар» болгаш «Тес-Хем» совхозтарда кывар-чаар материалдарын үчүдүн тур-гусканы кончуг багай. «Кы-зыгаар» совхоз механизастаттынган хову ажылдары-нын үзүндө кывар-чаар материалдарын чарыгалды-гектарга 9,4 килограмм турда, херек кырында 17,1 килограмм кылдыр ажыр чарыгдан, а «Тес-Хем» сов-хозтуу 13,4 килограмм болган. «Россия», «Револ-юциянын чалбыкы» сов-хозтар база-ла ажыл-агый-жы эвес чоруун көргүзүп турар.

Республиканың бүгү сов-хозтарынын өртөн чыдып кывар-чаар материалдар фондунун ажыр чарыгданы нитизин-биле мындыг: ди-зель кывар чүгүлү 3062 тонна, бензин — 3645 тон-на, дизель маслору — 177 тонна болгаш аял — 29 тонна. Ол кывар-чаар мате-риалдар-биле Кызыл азы Тыванын дөң шышкы тара-лы районнар бүдүн чыл дүргүзүндө ажылдап болур турган. Ынчангаш шак ми-дыг төтчөгелчи чоруктар-ны болдурабыз — агроулет-нур каттыкшышкынар чө-вүлдөдөрини ажылдакчы-ларын база кывар-чаар материалдарын ажылдары-нын чурумун, үчүдүн ха-рылап турар буга ажыл-дакчыларын сонгаарлап болбас хүлээлгези.

В. ТУТЫНН. Чөөн-Сибирь зоназынын шиймээшкн станциянын Тывада нормал пункттуунун эргелектизи.

ЧЕР ШИНЧИЛЕКЧИЛЕРИ

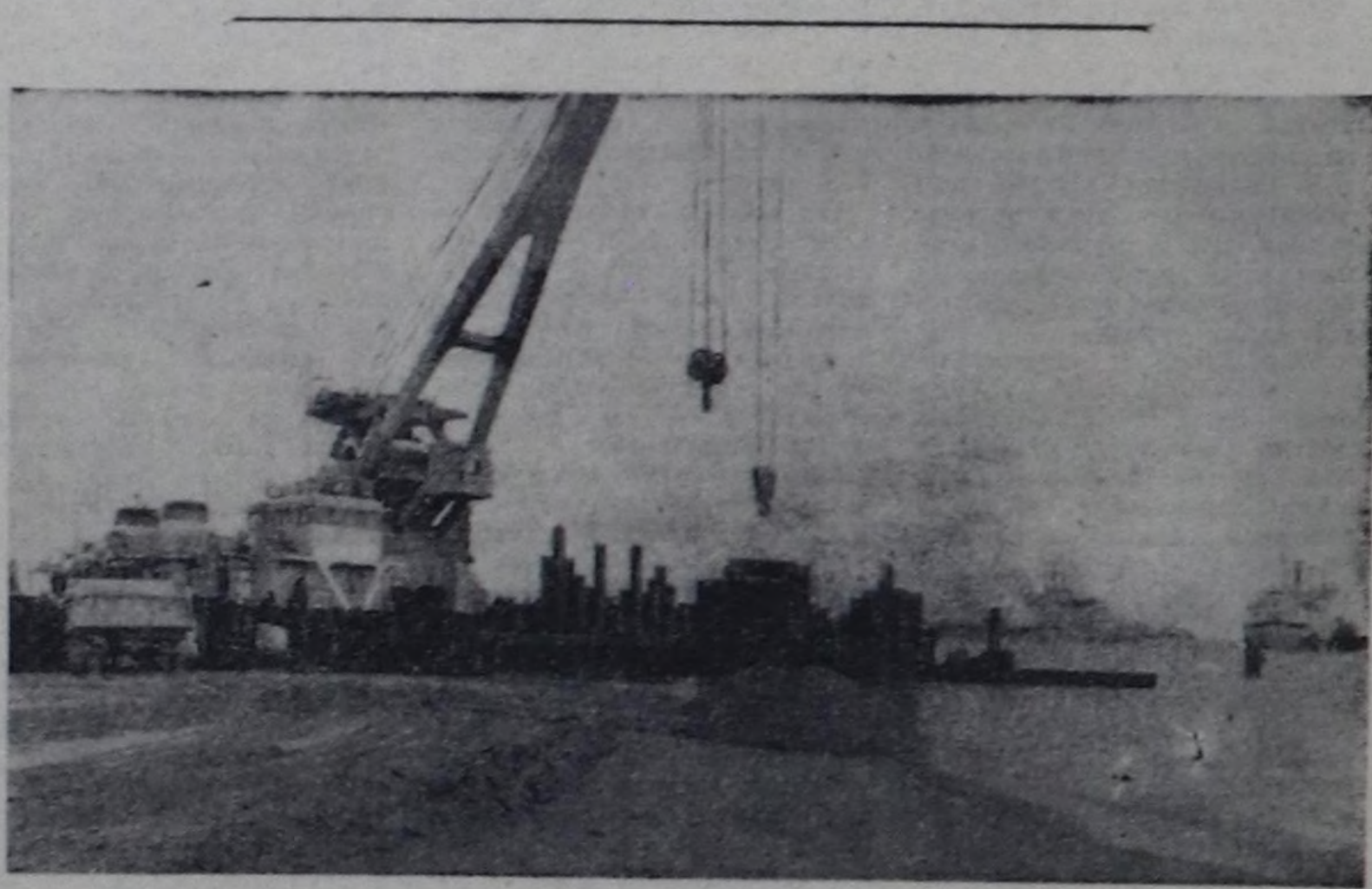
ССРЭ-нин 3А-ынны Чернин физика институту-нун комплекстиг сейсмоло-гия экспедициязы (КСЭ) Таджикистанда Горм рай-онда ажылдап турар. Чер-нин шиймээшкнни хай-гаараан сейсмологтуг 25 станция дунхун чок ажал-дап турар. КСЭ-нин тө-вүнге, Горм баазанынга ол медээлери болбазырадып кылып турар.

Черин кылдык картна-да болуп турар ескерилиш-кинерини комплекстиг, бү-гү талааныг шиймээш тургаш, чер шиймээшкн-нини калба болурун ук станциянын дуазы-биле тодарастап болур. Ынча-гаш КСЭ чер картин МГД деп күчүлүг электрелиг генератор дуазы-биле до-ктаамал шийчилеп, чер-картын оожум шиймээшкн-нин, тырткышкынын, чер адаанын сугларынын агымын хайгаарап, еске-даа геологтуг шийчиледер-ни чорулуп турар. Оон-биле кады чер шиймээшкн-нин бүдүзүндө чамдык дриг аманатнаарын аа-жызы канчап баарын база хайгаараашкынны эгелзөн.

Эвилелдешкен республикаларда

Черин ескерилишкнни эңне дүрген болгаш чазыг чок ескерип каар «индика-торлар» — алдын балык-тар. Ол «приборлар» биле инженер-биофизик В. Е. Суходолова (чурукта) ажылдап турар. С. ЖУНОВТУН фотозу. СЭТА-нын фотохроника-зы.

ШАПКЫН ТЕМПИЛЕР-БИЛЕ Эстон ССР. Муугу мугулдурнун сугларында суг иштинден элзегин, чер арылгаш күчүлүг техника ам-даа ажылдавышаан, анаа Новотал-линниң-садыг порту тургустунар. А белеткеттинген сугда дузалал өртөөлдер турупкан. Бүдүрүлгө-амыдырал комплекзинин баштай-гы объекттин эрткен чылын Октя-брь байырларынын бүдүзүндө-ле кылдыган. Ч. НОРМАННЫН фотозу. СЭТА-нын фотохрониказы.

АТТЕСТАЦИЯ — ЧУГУЛА ШЫЛГАЛДА

Республиканын «Билиг» нитилелдини пленуму лек-ция пропагандазынын уjur-дузалынын, оон шышкы экижидерини талазы-биле улуг сорулгазы салган.

Бистин Сүт-Хөл районун «Билиг» нитилел организа-циязы чар өрткен ол пленум-нун доктаалын дуураага бодурап, лекторлар орту-зунга аттестация ажылын чорулуп эгелзөн. Аттестация-нын кол сорулгазы — лек-торларын шынар составын тодаралып, оларнын мерге-жил болгаш методиктиг бе-леткедери, номчуту-нуп турар лекцияларын шынар экижидер, нити-ледин кескинчү бүрүзүнүн хуваалазын тургузары, лек-ция пропагандазынын тем-атиктиг улаанышкынын то-даралы, черде ынчангаш лекция пропагандазынын ажыл-чорудулгазын бедик ден-неге тургузары болур.

Районда «Билиг» нитиле-дини 249 кескинчүлден 194 лектор эге организаци-янын денелди-биле аттес-тация өрткен. Оон нитиле

дөң өртөмнүг 108 лектор, 13 кижик лекция организа-циялары болган. Октябрь 30 чылы совхозун, Бора-Тайга, Ийе ортук школаларын, район эмнедесини «Билиг» нитилелдери лекторларга нити аттестацияны чедип-киниг эрттирген.

Аттестация үзүндө чам-дык партия организац-иянын «Билиг» нитилел-нин ажылына нити уjur-тугалын кошканын, нити-ледин долу күжүн ажыла-вас, чон ортузунга лекция, бөдөөлөр калбаа-биле чор-байн турар, партия хурада-рынга лекция пропаганда-зынын ажылын чугулазын кербес чоруктар бары иле-гэн. Чижээ. Алдан-Мадыр, Ийе ортук школаларын «Билиг» нитилел организа-циялары лекция пропаган-дазынын ажылын өткөдүн кылбайн, пүткөвклар дөдүр-байн, лекторлар малчын ко-данынчре, еске-даа турттак-чылар чегерлесе үнүшүкчү-нер кылбайн турар.

Районун «Билиг» нити-дел организациаларында ном-

ШЕВЕР КИЖИ — ХҮНДҮЛҮГ

Билип кээрме-ле, кыр-гай-авам алгы-кеш өткөн, даараган оор чүве. Ада-чуртуну Улуг дайынын чылдарында фронтке хей тодарына даарып чоруткан. Чымчалыр өткөп каан хой азы хураган кижини шеверин бижип, даарап, даштын кызыл дят чөвүрзүн-биле өнөткөр. Алгы тоуну кет-кеш, кадыг илдин кедип ал-ган кырган-авам мээң караа-м ам-даа олчаан көстүп кел-лр.

Сөөлүг он чылдарда улус магазинден белен хеп садып алыр болгаш алгы-кеш ажал-кылырдын шүүстүсөөр аларган. Ошкү, хой, инек, аят кештери анаа чыдыр, ону ажылаарын аныктар оон бижбес. Хураган кижини

тоннуг кижини ийи-чангыс көрүп болур. Ам харын хой кези тон-нуг кырган, чалыы-даа ки-жини болза көрүдүр мен. Чон аразында тыва кептер даарап кижилер эвээш эвес. Ак-Туруг сурдаа Долума Арагызы, Кечик-оол Бидин-оол тон, бөрт, индик даара-рынга мергежээр. Олар-нын даарап кааны хетерин-ге ак-туругулар бедик үле-леди берип турарлар. Чер-черде уран-шевер кижилер-ни чөп ажылап, оларын чонун амыдырал хандырыл-га ажылдарыны киришти-рер чугула деп бодар мен. Шевер кижини кала-даа хүн-дүлүг, каяа-даа херек.

К. КОМБУ.

БРИГАДИР МАЛЧЫН

Ишчилер он бирги беш чылдын өрткөн үш чылдар-даа чаш мал төлүн четче доруктуруп, хой бүрүзүндө ортумаа-биле 2 кг 400 грамм дүктү кырып ал келгенер. Олар ам бо юбилейлиг чыл-да 100 баш хойдан 100 ху-раганын камгалал алырын, хой хойдан на 2 кг 500 грамм дүктү кырыганын, 3 тонна сүттен болгаш 3 тонна бунду-бунду боттат-кыннн жүкү-биле мал чөмгө-көш белеткээрнн күлзүн-гөтнер. Хой кажазынын септелгезин эрте частан эге-лээр.

Александра Хопунованын бригаданын малчынары Мойнаарак, Аймырыг, Ак-Даг, Кызыл-Даглар бол-гаш Сарыг-Чазы деп черлер-

де 19 кыштагда кыштап турар. Ол коданнарын 41 сакманчызы төрүр хой бүрүзүндө ынча хураганын камгалал алыр дөң кызы-мактай ажылдап турарлар. Бригаданын кодан бүрүзүн-де мал чөмгөнн курапылар-ы чегир. Сугну малчын аалдары суг сөөртүр ийи автомашна үзүктелдирбей чедирин турар. Садыг хан-дырылганы, почта чедирл-гези чурумчар. Бригаданын комсомолчу мал эмиш Кла-ра Мандан-Хорлук санитар-калар-биле кады чаш мал-дарын хүн бүрү шийчил-гудула дуураалар, оларга камгалал эмнээшкннерин баш удур чорудуп турар. Социалист чарыштын түн-гөлдери чогуур өйүндө ын-

чымай, Николай Лопсан, Олег Мадыр-оол, Рада Лоп-сан олар хүлээген хураган-арын чидир чок дорукту-руп, социалист чарыш-а-нун, оода-дараа тилекти бооп, совхозун Тирекшизында, ажылчын комитеттен каш удаа өртөктиг белеткер бол-гаш апка шааналы-биле шаңдатканнар.

Бригадир Александр Сүүр-оол чүгө ошаанын ажылынга кызымап эвес, а хей-ниги ажылдарын база идепкейлиг киржигизи. Район, көдээ Совет депутат-тарынга хей чымштар улаштыр сооткан. Ол партиянын XIX область конфе-ренциянын делегаты бооп, оон ажалыга киришпеш келген. Амгы үеде Алексан-дра Хопунова СЭПТ рай-комуну кескинчү, идепкей-лиг агитатор.

С. СОТНАМ.

«Шынга» хары

«Шынын» 27 дугаарын-га үнгөн «Коданнар хур-даа бол» деп материалды райкомунун көдээ ажыл-агый бүдүрүлгө эргелек-кылап көргөн. Ында шү-гүмчүлдер шын болуп ба-дыктаттыган. Азында чет-нестерини элери-биле дара-зында хемчелерини совхоз ап чоруткан. Республика-нын Сүт ажыл-агыйнын министрствозу урелик ийи кудукту септар хүлээлгени алган. Сүт кудар савалар, доккалар чедипсес, кодан-нарда саваларын болгаш

домайын турган чүгүлдөргө үндөйлөш, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгө эргелек-кылап техниктиг чөвүлди совхозтун директорун, кол зоотехникти, кол инженерин шыңгы сагындырган.

Э. СААЯ. Барымын-Хемчик райкүүс-комуну көдээ ажыл-агый бүдүрүлгө эргелеккннн начальниги.

ПЛАННАП ТУРГУСКАН

Бо чылдын январь он ийи-де «Шынга» үнгөн «Четпес-терини эде көрөз» деп шүгүм-чүлүг материалда Тыва АССР-нин Калык камгалал министрствозун харылаа-ны болза, бичи уругларын эмнээр экижидерин хем-

Ю. И. Кузьминге доңгулда берген. Уругларын халда-вырдыг аарылар эмнээр салбырын септелгезин дүр-гөдөп турар.

Чадана хоорайнын педи-атралыг практиктиг дуза чедирерин хемчелерин республиканын уруглар эм-нелгезини специалиствери планнап тургускан.

КЕЗЭЭДЕ ЧЫРЫП ТУРА

Вай-Тайга районун «Ка-ра-Хөл» совхозта Кулдура бажыны Коммунист пар-тиянын Совет чазактын хүн бүрү үндүрүп турар доктаал, шийирчилерин чон ортузунга неггедерин талазы-биле бө-лүг агитацияны. Сууруну ажылды чонуну хостуг үе, шайгын чөп ажылгап өртти-рер чери — кулдура оода бо-луп турар. Клуб чө-вүлден чеди кижиде тургустунган. Ында хер-кезегинер чөвүленини, комсомол, профсоюз орта-кызыларын кескинчүне, тускай өртөмнөргө кижилер турар. Кулдура бажы-нын ажылын Совет Тыва-нын 40 чыл оюнче улаан-дырган. Темалыг кезээлер, айтырты, харынын азык кезээлери, анык ада-нелер кезээзи, 1930—1940 чыл-дарын аралчылары-биле аныктарын укуралчылык-кымы, тыва хожжук херек-селдери чазал кыла усе-вер хоочун Балган Күжүте-лери укуралчыла. Байыр-ларды кезээлениг урун-шээр холдар болгаш аш-чөм делгелелери дөң оон-даа еске солуп кезээлөр бо чылдын болуп өрттп, кезээ-нин кижикчилерини өөрүн-

чуг сактышкынаарын арт-тырган. Делегей байдалын дугайында лекция азы кандыг-бир таныштырылга митин-гилери чарлатынган болза, көрүкчүлөр, дынчылар зал долу болур. Клубтун шиймээлдеринде үеини айтырымга бүрүн дүгүлүп турар, ооксу агитация үе-үлөп солдугтуну, чаартынып турар.

Совхоз девискээринге кулдура-массалыг ажылдар чүгө клубка болуп турбас. Сугда 13 агитациялар, малчын бригадалар, ферма-лар төптөндө кызыл-булун-нар политиктиг болгаш эко-номиктиг өөрлөдөгенин, агит-мас-массалыг акылдарын төвү болган. Оон аңгыда агитквартиралар малчын ко-данынын үлөжип алган ма-жаалар көрөженин чорутуп, чөмгөн белеткелгени, кыш-таг септелгезини идепкей-лиг кирипн турар. Бо чер-гелин ажылдар клуб чөвүл-енин ажыл планы-биле чо-луп турар. Кулдура бажынынын ди-ректору Кат Салчаковна Амр-оол бо ажалга 19 чыл ажып турар. Дүрүлгүлүгү улуг, хей-ниги ажылы дөң-

Х. САМДАНЧАП.

ДУЗАЛАКЧЫ КАДАРЧЫЛАП...

Он уругту төрээш, кижик-тептен Мадыр-не Кок-Уруг Чадамбаева Оюнуну ажыл-иш амырал-чуртталганы мал ажылы-биле ханы хол-бошкан. Ол бодун уругла-рын база мал ажылынга ынак кылдыр кижиктеген. Амгы үеде ол «Кара-Хаак»

совхозта анык малчынар-нын бирээни, огул Хурен-оол Оюнда дузалакчы кадар-чылап, угун салган малчын уругларынга үнелер ага-сү-мезин беришкан, улуг дуза-ын көргүзүп чорутур. Олар эрткен чыдын хүлээп алга-

ны 300 ажыг хураганын Кы-Хем деп черде хүр-мездик кыштагындап турар. Ишчилер ол хураганын төрүүр хой анарыгзе кадарын өс-түрер сорулгазы.

Р. ОЧУР-ООЛ.

Кызыл район.

ШЫН

